

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Б. Д. Гаврилишина
Кафедра політології та філософії імені Сергія Коновала**

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

на тему:

**«Роль політичних криз у розвитку демократії: історичний контекст і
сучасні виклики»**

Виконавець:

Студентка 4 курсу групи Пол-41

Елізабет Лазар

Науковий керівник:

доктор філософських наук,

професор Тетяна Чолач

Тернопіль–2025

З М І С Т

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. Історичний контекст політичних криз і їх вплив на розвиток демократії	4
РОЗДІЛ 2. Сучасні політичні кризи та їх вплив на демократичні процеси	9
2.1. Політичні кризи у ХХІ столітті	9
2.2. Роль соціальних мереж та медіа в сучасних політичних кризах	16
2.3. Політична поляризація та її вплив на демократичні процеси	21
РОЗДІЛ 3. Визначення ролі політичних криз у розвитку демократії: сучасні виклики та можливості	25
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Політичні кризи завжди відігравали ключову роль у формуванні політичних систем та зміні демократичних структур. В умовах глобалізації, швидких соціально-економічних та технологічних змін, а також політичної нестабільності, роль політичних криз у розвитку демократії набуває нового значення. Вивчення цього явища є надзвичайно актуальним у сучасному світі, адже політичні кризи можуть як сприяти, так і перешкоджати розвитку демократичних процесів, залежно від контексту та обставин. Особливо важливою є оцінка того, як ці кризи виявляються в історичному контексті і які виклики стоять перед сучасними демократіями.

Ступінь вивчення цієї проблеми значно зріс за останні десятиліття. Багато науковців аналізують взаємозв'язок між кризами і політичними змінами, досліджуючи їхній вплив на інститути, громадську свідомість та виборчі процеси. Проте, попри численні роботи в цій сфері, багато аспектів залишаються недостатньо розкритими, особливо у контексті сучасних викликів для демократії.

Метою даного дослідження є вивчення ролі політичних криз у розвитку демократії, розгляд історичного контексту цих явищ, а також вивчення сучасних викликів для демократії, які виникають внаслідок політичних криз.

Для досягнення цієї мети, поставлені наступні **завдання**:

- дослідити історичні приклади політичних криз та їх вплив на розвиток демократії;

- проаналізувати сучасні політичні кризи та їхні наслідки для демократичних процесів;

- визначити фактори, які сприяють чи перешкоджають розвитку демократії під час політичних криз;

- розглянути роль міжнародних інституцій та акторів у реагуванні на політичні кризи.

Об'єктом дослідження є політичні кризи як соціально-політичне явище.

Предмет дослідження - вплив політичних криз на розвиток демократичних процесів у різних історичних і сучасних контекстах.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс методів, серед яких історичний аналіз, порівняльний підхід, методи системного аналізу та інтерпретації.

Практичне значення роботи полягає в її здатності внести внесок у розуміння того, як політичні кризи можуть стати фактором як регресу, так і прогресу для демократії, і як сучасні суспільства можуть адаптуватися до нових викликів, зберігаючи стабільність демократичних інститутів.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні ідеї в епоху глобалізації: філософські рефлексії та сучасні виклики» (Тернопіль, 4-5 листопада 2024 р.)

Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження. Дипломна робота, зміст якої викладено на 37 сторінках. Вона складається зі вступу, трьох проблемних розділів, висновків та списку використаних джерел із 31 найменуванням.

РОЗДІЛ 1. Історичний контекст політичних криз і їх вплив на розвиток демократії.

Історія людства є свідченням численних політичних криз, які суттєво впливали на еволюцію політичних систем та на розвиток демократії як форми організації влади. Політичні кризи часто стають каталізаторами глибоких змін у суспільних і політичних структурах, в результаті яких відбуваються як позитивні, так і негативні трансформації у державних інституціях. Аналіз історичного контексту політичних криз дозволяє не лише виявити причини та наслідки таких періодів, але й оцінити їхній вплив на подальший розвиток демократичних інститутів.

Вже в античності, на прикладі Давньої Греції, були зафіксовані приклади політичних криз, що стали основою для розвитку теоретичних засад демократії. Аднак у той час демократія була далеко не такою, якою ми її знаємо сьогодні: вона обмежувалася певною частиною громадян, здебільшого чоловіками, котрі мали власність і громадянські права. Однак навіть тоді політичні кризи, наприклад, періоди змін у владі в Афінах, стали основою для розвитку концепцій народного суверенітету та громадянських прав. Атеїстичні революції в різних країнах, як, наприклад, в Римській республіці, сприяли розвитку ідеї участі громадян у процесах прийняття рішень.

Серед найбільш визначних політичних криз в історії можна виділити французьку революцію 1789 року. Це був період глибоких соціальних та політичних потрясінь, в результаті яких був скинутий абсолютний монархізм і сформовано перші елементи сучасної демократії в Європі. «Французька революція не тільки породила нові політичні ідеї, такі як права людини та громадянина, але й призвела до створення нових політичних структур, котрі сприяли більш широкому впровадженню демократичних принципів у багатьох європейських країнах. Проте, як показує історія, революції можуть мати як

позитивні, так і негативні наслідки для розвитку демократії, оскільки вони можуть призводити до короткострокових диктатур або радикальних змін, що, в свою чергу, створює політичну нестабільність» [25].

У ХХ столітті політичні кризи, такі як світові війни, тоталітарні режими, економічні кризи та боротьба за незалежність, стали важливими етапами на шляху до розвитку демократії. Перша та друга світові війни мали глибокий вплив на політичну картину світу, призвівши до змін у політичних системах та встановлення демократичних режимів у країнах, що пережили тоталітарні режими. Проте, кризи, пов'язані з економічними труднощами, часто викликали зворотний процес — зростання популізму та авторитарних тенденцій. Зокрема, економічна криза 1929 року призвела до посилення політичної нестабільності в ряді європейських країн, що стало передумовою для виникнення фашистських та комуністичних режимів.

«Крім того, важливою подією в історії демократії стало розпад колоніальних імперій після Другої світової війни, що відкрив нову етап у формуванні демократії на глобальному рівні. Політичні кризи, що супроводжували боротьбу за незалежність в Африці та Азії, спонукали до розвитку нових політичних ідей та інститутів, хоч не всі ці країни змогли побудувати стабільні демократії через існуючі соціальні, економічні та культурні проблеми» [1, с. 12].

З кінця ХХ століття до наших днів політичні кризи продовжують впливати на розвиток демократії, часто ставлячи під загрозу її стабільність і прогрес. Наприклад, серії революцій та державних переворотів у Латинській Америці та Африці, а також крах комуністичних режимів у Східній Європі показали, що демократичні інститути не завжди можуть витримати виклики, які кидають їм політичні та соціальні кризи. Водночас деякі країни, такі як Індія чи Південна

Корея, продовжують демонструвати приклади стабільних демократичних процесів, незважаючи на численні політичні потрясіння.

Сьогоднішні політичні кризи, пов'язані із глобалізацією, змінами клімату, економічною нерівністю та зростанням націоналізму, знову ставлять під питання концепцію демократії в її традиційному вигляді. Кризи довіри до політичних інститутів, зокрема до парламентів і урядів, ведуть до політичного радикалізму, популізму та зростання авторитарних тенденцій. Разом з тим, в умовах цих нових викликів, демократія залишається надзвичайно важливим елементом політичного розвитку, який дозволяє суспільствам адаптуватися до змін і створювати інклюзивні та стійкі моделі управління [31].

Отже, історичний контекст політичних криз є складним і багатограним, і їхній вплив на розвиток демократії може бути як конструктивним, так і руйнівним. Для більш глибокого розуміння цього процесу необхідно аналізувати кожен конкретний випадок і вивчати, як політичні кризи формують сучасні демократичні інститути та які уроки можна винести з минулого для подальшого розвитку демократичних систем у майбутньому.

Політичні кризи, з огляду на свою сутність, є не лише періодами потрясінь або розладів у суспільстві, але й важливими етапами політичної трансформації. Вони часто стають каталізаторами для перегляду усталених політичних структур, а також змушують суспільства і держави шукати нові шляхи досягнення стабільності і прогресу. З історичної точки зору, можна виокремити кілька основних типів політичних криз, кожен з яких має специфічні механізми впливу на розвиток демократії. Ці типи включають кризи влади, соціальні і економічні кризи, а також кризу легітимності політичних інститутів.

«Одним із ключових моментів у історії політичних криз є проблема легітимності влади, яка відіграє важливу роль у розвитку демократичних

інститутів. Коли влада втрачає довіру громадян, вона потрапляє в ситуацію політичної кризи, що може призвести до її зміни або трансформації. Це спостерігалось, наприклад, під час Англійської революції XVII століття, коли парламентська монархія замінила абсолютну монархію, і в результаті країна отримала нову політичну систему, засновану на поділі влади і більшій участі громадян у прийнятті рішень» [2, с. 45].

Соціальні та економічні кризи часто призводять до радикалізації суспільства і можуть мати різні наслідки для демократичних процесів. Так, Велика депресія 1929 року в США і в інших країнах сприяла підвищенню підтримки авторитарних рухів, що, в свою чергу, призвело до посилення політичної нестабільності. Ідеї економічного соціалізму, фашизму і комунізму в той час набрали популярності серед тих верств населення, які постраждали від економічних труднощів і відчували відсутність справедливості в існуючих політичних системах. Цей період також виявив важливість економічних факторів у формуванні демократичних інститутів, адже соціальна нерівність і безробіття можуть стати джерелом масового протесту та політичної мобілізації.

У той самий час, багато політичних криз ставали джерелами глибоких змін у політичному ландшафті, навіть коли ці зміни не завжди вели до стабільності. Наприклад, Революція в Україні 2014 року, так звана Революція Гідності, сприяла формуванню нових політичних інститутів, що прагнули до більшої прозорості, підзвітності та демократичної участі громадян у процесах управління. Хоча цей період не був без проблем, він засвідчив можливість демократичних змін, навіть у країнах з тривалими традиціями авторитаризму [30].

Кризи, що виникають у країнах, що перебувають на стадії демократичного розвитку, часто є частиною ширшого процесу інтеграції демократичних практик і цінностей в політичну культуру. У країнах, де демократія була лише нещодавно встановлена або відновлена, кризи можуть виявити не лише слабкість існуючих

інститутів, а й їхній потенціал до адаптації та змін. Наприклад, після краху радянської системи в Східній Європі та Центральній Азії, багато посткомуністичних держав пережили серйозні політичні та економічні кризи, які, однак, стали важливими етапами на шляху до демократизації. У цей період відбувалися численні спроби реформування політичних систем, удосконалення виборчого законодавства, створення незалежних судових інститутів.

«Одним із характерних аспектів політичних криз є їхній вплив на суспільну довіру до політичних інститутів та демократії загалом. У багатьох випадках політичні кризи ведуть до втрати довіри до існуючих владарюючих еліт і політичних партій, що може призвести до зростання популярності популістських рухів і партій. Популізм, як реакція на кризу політичної легітимності, може на деякий час тимчасово підвищити громадську підтримку конкретних політичних сил, однак у довгостроковій перспективі це часто призводить до посилення авторитарних тенденцій і зниження якості демократії» [5, с.23].

Тому політичні кризи не лише виступають як каталізатори політичних змін, але й можуть призвести до серйозних випробувань для демократичних інститутів і процесів. Справжня демократична трансформація, на думку багатьох теоретиків і практиків, вимагає не лише структурних змін, а й глибоких культурних і соціальних трансформацій, які дозволяють громадянам відчувати власну причетність до політичного процесу. Це вимагає розвитку нових підходів до політичної освіти, розвитку громадянського суспільства і зміцнення правової держави, щоб у часи політичних криз демократичні принципи могли стати основою для подолання викликів і створення більш справедливого суспільства.

Таким чином, історія політичних криз є важливою складовою розвитку демократії, оскільки вони не тільки відображають актуальні проблеми, але й відкривають нові можливості для розвитку демократичних інститутів, їх адаптації та удосконалення.

РОЗДІЛ 2. Сучасні політичні кризи та їх вплив на демократичні процеси.

2.1. Політичні кризи у XXI столітті.

Політичні кризи XXI століття стали важливими чинниками, що впливають на розвиток глобальних політичних процесів і змінюють традиційні уявлення про стабільність і демократичні цінності. Світова політика, позначена все більшими економічними та соціальними трансформаціями, стає ареною нових політичних викликів, пов'язаних з процесами глобалізації, технологічними змінами та геополітичними напруженнями. Особливістю політичних криз цього періоду є їхній багатовимірний характер, коли соціальні, економічні, культурні і технологічні фактори взаємодіють та взаємно посилюють кризові явища.

Одним із ключових факторів, що визначають політичні кризи XXI століття, є економічна глобалізація. Процеси економічної інтеграції та фінансової взаємозалежності країн привели до суттєвих змін у національних економіках, що в свою чергу стали причинами соціальних та політичних потрясінь. Глобальна економічна криза 2008 року, що мала своїм наслідком глибоке занепадіння економік багатьох країн, стала каталізатором для ряду політичних криз. У країнах Європи, наприклад, поширення фінансової нестабільності спричинило серйозні політичні зміни, відзначені зростанням протестних рухів, популістських настроїв і підтримкою радикальних політичних сил. Зокрема, в таких країнах, як Греція, Іспанія та Італія, розгорнулися масові акції протесту проти економічних реформ і скорочень, що супроводжувались серйозними політичними кризами та непередбачуваними змінами урядів. У результаті цього в багатьох випадках зростання економічної нерівності стало основою для підвищеного попиту на популістські ідеї, що обіцяли швидке вирішення соціальних проблем через радикальні зміни у політичній системі [29].

Не менш важливою складовою політичних криз ХХІ століття є націоналізм та антиглобалістські рухи, які переживають новий етап розвитку. Під час цього століття спостерігається зростання рухів, що виступають проти глобалізації, міграції та європейської інтеграції. Прикладом таких криз стали Брексіт та збільшення підтримки правих популістських партій в Європі та США. Брексіт, що відбувся у 2016 році, став вражаючим прикладом того, як націоналістичні настрої можуть викликати політичну кризу в межах великої економічної зони. Рішення Великобританії вийти з Європейського Союзу не лише порушило стабільність на континенті, але й спричинило серйозну політичну кризу всередині країни, породивши політичний розкол і підвищену напруженість серед громадян. Подібні націоналістичні тенденції виявилися у ряді інших країн, таких як Угорщина та Польща, де політичні еліти використовують націоналістичні риторики для зміцнення власної влади, при цьому посилюючи авторитарні елементи в управлінні.

«Також варто згадати про кризи, пов'язані з технологічними змінами і розвитком інформаційних технологій. У ХХІ столітті зростає роль соціальних мереж і цифрових платформ, які стали важливими інструментами мобілізації громадян та організації протестів. Революції та політичні кризи, що стали наслідком «арабської весни» 2010-2012 років, показали, як нові технології змінюють політичний ландшафт. У країнах Близького Сходу та Північної Африки цифрові платформи стали основним інструментом для організації протестів і повалення авторитарних режимів. Однак такі соціальні рухи інколи призводили до небажаних наслідків: в деяких випадках політична стабільність замінювалася ще більшими конфліктами та глибокими соціальними потрясіннями, як це сталося в Лівії, Сирії та Ємені» [6, с.61].

Особливу увагу варто звернути на політичні кризи, що виникають в результаті зростання міграційних потоків, пов'язаних з війнами, економічними труднощами та змінами клімату. Міграція, особливо в Європу, стала важливим фактором, що призвів до політичних криз у багатьох країнах. Це, зокрема, стосується країни ЄС, які зіткнулися з проблемами інтеграції великої кількості біженців та іммігрантів, що супроводжувалось зростанням напруги в суспільстві. Це явище породило нові політичні розколи, зокрема у питаннях безпеки, культурної ідентичності та соціальної солідарності, що стало підґрунтям для посилення націоналістичних та антиімміграційних настроїв [25].

Незважаючи на це, у XXI столітті спостерігається й новий етап у розвитку демократії в окремих країнах, який відзначається процесами політичної реформи та демократизації. Проте навіть у демократичних країнах кризи довіри до політичних інститутів та виборчої системи призводять до значних коливань у підтримці демократичних процесів. Вибори в США у 2020 році, зокрема, показали, як політична поляризація та сумніви щодо легітимності виборів можуть призвести до глибокої політичної кризи. Підсумки виборів були оскаржені, і невдоволення частини виборців стало причиною масових протестів і спроби перевороту в січні 2021 року.

Таким чином, політичні кризи XXI століття відображають складність сучасного політичного світу, де традиційні моделі влади стикаються з новими викликами. Глобалізація, технологічні зміни, націоналізм, економічні кризи та міграційні процеси стають основними чинниками, що впливають на політичну нестабільність і соціальні конфлікти. Водночас, ці кризи є виявом глибоких структурних проблем, що потребують нових підходів до вирішення, а також перегляду традиційних політичних моделей у глобальному контексті [7].

Також є кілька сучасних аспектів політичних криз XXI століття, які набирають усе більшої значущості. Один з них - це роль технологій і

кіберпростору у формуванні політичних криз. В останні десятиліття інформаційні технології значно змінили спосіб взаємодії громадян із політичними процесами. Кібербезпека стала одним із найбільш важливих аспектів міжнародної політики, а кібер-атаки і вплив на вибори, так званий «кіберпротест», стають важливими інструментами політичних маніпуляцій. Наприклад, втручання в президентські вибори в США у 2016 році, коли російські хакери використали соціальні мережі для поширення дезінформації, стало яскравим прикладом того, як цифрові технології можуть спричинити політичну кризу в розвинутих демократіях. Це також відкриває нові можливості для зовнішнього втручання у внутрішні справи держав, що значно ускладнює розвиток стабільних політичних систем [27].

Ще одним важливим чинником є зростаюча роль змін клімату як катализатора політичних криз. Зміна клімату, природні катастрофи та міграція через екологічні причини набирають дедалі більшої ваги в глобальній політиці. Прогнози щодо змін клімату вказують на те, що країни, що страждають від природних катастроф - як от посухи, повені чи урагани, - можуть переживати політичні кризисні ситуації через зростання соціальної напруги, бідності та боротьби за ресурси. Міграційні потоки, які спричиняє кліматична криза, стають новим важелем тиску на політичні системи різних держав. Найбільш вразливими до таких криз є країни, що вже переживають соціально-економічні труднощі, і саме в таких країнах відбуваються найбільші соціальні хвилювання.

«Іншою цікавою тенденцією є активне використання соціальних медіа в політичних кризах. З початку XXI століття соціальні мережі стали не лише платформами для особистого спілкування, а й потужним інструментом для політичної мобілізації. Так звані «твітер-революції» чи «фейсбук-акції» стали важливими елементами в організації протестів та політичних змін. Можливість швидко поширювати інформацію без цензури дозволяє активістам мобілізувати

громадян на вулиці, як це було в Україні під час Євромайдану або під час протестів у Білорусі 2020 року. Водночас ці платформи часто стають полем для маніпуляцій, дезінформації та агресивної пропаганди, що також стає каталізатором політичних конфліктів і криз» [8, с. 39].

Не можна оминати й питання політичного екстремізму та радикалізації, які набувають нових форм у XXI столітті. В умовах політичних криз зростає підтримка радикальних ідеологій, що виступають як протипага традиційним політичним системам. Це виражається не тільки у зростанні популярності популістських партій, а й у виникненні нових форм тероризму, як, наприклад, діяльність терористичних організацій, що діють у цифровому середовищі. Пандемії, економічні труднощі та незадоволеність існуючими політичними інститутами дають поштовх до радикальних рухів, що ставлять під питання основи демократичного управління.

Одним із найсучасніших феноменів є нові форми політичної кризової мобілізації, пов'язані із соціальною несправедливістю та нерівністю. Стрімке зростання соціальної нерівності, зокрема в країнах Заходу, спричиняє зростання протестних рухів, орієнтованих на захист прав меншин, боротьбу з расизмом, гендерною дискримінацією та іншими формами соціальної несправедливості. «Чорний лют» (Black Lives Matter) у США — це не лише протест проти насильства з боку поліції, але й явище, яке стало глобальним символом боротьби за рівність та справедливість. Це свідчить про те, що XXI століття стало епохою посиленої боротьби за соціальні права і зміну несправедливих структур влади.

Але найважливішим і найважчим геополітичним конфліктом XXI століття, який має безпосередній вплив на політичні процеси в Україні та всьому світі є російсько-українська війна. Вона стала не лише критичним для національної безпеки України, але й викликала серйозну політичну кризу на міжнародному

рівні, що породжує нові питання для глобальної політики, демократії, права людини та міжнародних відносин [26].

Війна, яка почалася в 2014 році з анексії Криму росією та збройного вторгнення на Донбас, є не лише територіальним конфліктом, а й виявом глибоких політичних криз у самій росії та в Україні. Для України ця війна стала важким випробуванням, яке кардинально змінило внутрішню політичну ситуацію, соціальну структуру та міжнародне становище. Внутрішньо політична стабільність в Україні зазнала серйозних змін після анексії Криму та початку війни на Донбасі. Замість традиційного перехідного періоду демократії, Україна вимушена була боротися за свою суверенність, зміцнювати армію та відновлювати територіальну цілісність. Це, в свою чергу, спричинило посилення націоналістичних настроїв, зміну політичних еліт і формування нової державної ідентичності, яка включала в себе активний розвиток патріотичних ідеалів, підтримку європейської інтеграції та глибоке бажання демократичних реформ.

«Для росії ця війна стала викликом на внутрішньому рівні, оскільки вона поглибила політичну ізоляцію країни і створила серйозну кризу в зовнішньоекономічних відносинах, зокрема через санкції, введені з боку ЄС та США. Паралельно з цим в росії зростає політична репресія і цензура, а також підвищився рівень патріотизму в суспільстві, часто спираючись на риторику, що виправдовує війни за національні інтереси, що в свою чергу закріпило авторитарний режим в країні» [9, с. 31].

Міжнародний контекст цієї війни важливий не лише для пострадянського простору, але й для всієї системи міжнародних відносин. Війна між росією та Україною спричинила серйозну політичну кризу в Європі, відновивши питання безпеки на континенті. Вона показала неповну ефективність міжнародних механізмів, таких як ООН чи Мінські угоди, у вирішенні таких криз, а також

змусив країни Європейського Союзу та НАТО переглянути свою політику щодо росії. Водночас, війна підвищила значення військових альянсів та створила додаткові загрози для східноєвропейських країн, що спричинило посилення військової присутності НАТО в цьому регіоні.

Україна, у свою чергу, переживає політичну кризу, яка не тільки зумовлена зовнішньою агресією, а й внутрішніми соціально-економічними проблемами. Війна значно ускладнила соціально-економічну ситуацію в країні, викликавши масштабну міграцію, біженців та гуманітарні катастрофи на сході України, що збільшило внутрішнє соціальне напруження. Проте одночасно цей конфлікт спричинив мобілізацію громадян та зміцнення національної єдності, підштовхнувши країну до глибоких реформ у політичній, економічній та соціальній сферах. Під час війни Україна намагається рухатися в бік європейських стандартів демократії, прав людини та верховенства права, що вимагає глибоких змін в управлінських практиках і стратегіях розвитку [24].

У зв'язку з цим, російсько-українська війна є чудовим прикладом того, як зовнішній конфлікт може перетворитися на всебічну політичну кризу, яка охоплює не лише військові дії, але й економіку, соціальну політику, внутрішнє управління та міжнародні відносини. Ця війна поставила питання міжнародної безпеки та прав людини на порядок денний, змусивши світову спільноту шукати нові способи вирішення глобальних кризових ситуацій.

Важливо зазначити, що цей конфлікт ще далекоглядно не завершений, і він буде визначати політичні реалії XXI століття для України, росії та міжнародного співтовариства в цілому. Зважаючи на його масштаб і наслідки, це не лише тертя між двома країнами, а і можливість для нових глобальних політичних змін, які визначатимуть, зокрема, майбутнє міжнародних організацій, прав людини та світових відносин у загальному [11].

Отже, політичні кризи XXI століття стали надзвичайно різноманітними за своїми причинами та наслідками, і кожна з них вимагає нового підходу до розуміння та вирішення. Глобальні виклики, які виникають у сучасному світі, такі як технологічні зміни, кліматичні катастрофи, геополітичні конфлікти, екстремізм та соціальна нерівність, створюють нові форми політичних криз, які важко прогнозувати і ще складніше долати традиційними методами.

2.2. Роль соціальних мереж та медіа в сучасних політичних кризах

У XXI столітті соціальні мережі та медіа стали ключовими чинниками, які формують і впливають на політичні кризи. Інтернет-платформи, зокрема соціальні мережі, набули центрального значення у сучасних політичних процесах, оскільки вони дозволяють швидко поширювати інформацію, мобілізувати громадян та взаємодіяти з владними структурами на глобальному рівні. Це стало особливо очевидним під час таких подій, як «Арабська весна», протестні рухи в Україні, Білорусі та Гонконзі, де соціальні медіа зіграли роль каталізаторів змін.

Однією з основних функцій соціальних мереж у політичних кризах є можливість швидкої мобілізації громадян. За допомогою платформ, як-от Twitter, Facebook, Instagram, активісти можуть організовувати протести, поширювати заклики до дій і координацію між різними групами. Соціальні мережі сприяють створенню громадських рухів, які здатні об'єднати людей навколо певної ідеї, що раніше було б складно здійснити через традиційні медіа чи організації. Вони надають інструменти для самоорганізації, де кожен користувач може стати частиною процесу і таким чином значно збільшити масштаб протестних акцій. Наприклад, у контексті Євромайдану в Україні у 2013–2014 роках саме соціальні

мережі стали основним засобом для мобілізації, а також для забезпечення міжнародної підтримки протестуючих через онлайн-акції солідарності [23].

Соціальні медіа також відіграють значну роль у формуванні громадської думки під час політичних криз. Завдяки їх здатності надавати платформу для прямого спілкування громадян та лідерів думок, вони часто стають ареною для обміну ідеями, що безпосередньо впливає на політичні настрої. Водночас ці мережі стають простором для дезінформації, маніпуляцій і пропаганди, що може спотворювати реальну картину подій. Це особливо актуально в умовах політичних криз, коли різні сторони намагаються маніпулювати інформацією з метою впливу на громадську думку. Поширення фейкових новин, неправдивої або спотвореної інформації через соціальні медіа стало однією з головних загроз для демократичних процесів. Прикладом цього є вибори в США в 2016 році, коли фальшиві новини і пропаганда в соціальних мережах істотно вплинули на політичний ландшафт країни.

Крім того, соціальні мережі відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості в умовах політичних криз. Вони стають альтернативним джерелом інформації, де громадяни можуть отримати інсайдерські дані, документи та відео, що фіксують реальні події, і таким чином виступають проти офіційних заяв влади або корупції. У країнах з авторитарними режимами, де традиційні ЗМІ часто знаходяться під контролем держави, соціальні мережі стають єдиним каналом для отримання правдивої інформації, що створює додаткову загрозу для влади.

З іншого боку, «на роль медіа у сучасних політичних кризах не можна не звертати увагу в контексті пропагандистських кампаній і політичних маніпуляцій. Влада або певні політичні групи активно використовують традиційні медіа та нові цифрові платформи для поширення своєї риторики та нав'язування суспільству певних ідей. Пропагандистські кампанії, що використовують соціальні медіа як канал для маніпуляцій, можуть значно

підвищити рівень поляризації в суспільстві та викликати внутрішні конфлікти. У таких випадках соціальні мережі стають інструментом боротьби за владу, і від їхнього використання може залежати, хто виграє політичну боротьбу в умовах кризи» [12, с.50].

Варто зазначити, що, незважаючи на всі позитивні та негативні аспекти впливу соціальних мереж, їхня роль у сучасних політичних кризах лише зростатиме в майбутньому. Технологічний прогрес, зокрема розвиток штучного інтелекту та алгоритмів, які керують новинами в мережах, додає нові виклики в управлінні інформаційними потоками та політичними процесами. У цій ситуації важливо розвивати медіа-грамотність серед громадян, здатність до критичного осмислення інформації та сприяти розвитку нових етичних стандартів у медіа-просторі, аби зберігати баланс між свободою слова та захистом від дезінформації.

Отже, соціальні мережі та медіа стали одним із центральних елементів сучасних політичних криз, що визначають не лише ход подій, але й саму сутність сучасної політики. Вони відкривають нові можливості для мобілізації, взаємодії та протистояння, але також несуть у собі нові загрози, пов'язані з маніпуляціями, дезінформацією та поляризацією суспільства.

Безумовно, проблема впливу соціальних мереж та медіа на політичні кризи набуває нових вимірів у сучасному світі, зокрема завдяки інноваціям в технологіях, алгоритмах і зміні самих соціальних платформ. Окрім традиційних способів маніпулювання громадською думкою через новини та пропаганду, сьогодні ми спостерігаємо нові форми інформаційних війн, таких як «тролінг-ферми» та створення бот-мереж для штучного збільшення популярності певних ідей, маніпуляції результатами опитувань чи виборів [22].

Один із найбільш сучасних викликів, що постає в контексті політичних криз, пов'язаний з розширенням використання алгоритмів у соціальних мережах.

Алгоритми, що визначають, який контент буде показаний користувачу, часто сприяють створенню «інформаційних бульбашок» та «ефектів ехо», де люди отримують лише ті повідомлення та новини, які підтверджують їхні власні погляди. Це значно ускладнює досягнення консенсусу в суспільстві та призводить до ще більшої політичної поляризації. В умовах політичної кризи, коли наявна конфліктна ситуація, соціальні мережі можуть лише поглиблювати її, зміцнюючи вже існуючі негативні стереотипи та сприяючи радикалізації громадської думки.

«Ще одним важливим аспектом є використання соціальних мереж для мобілізації не тільки прихильників, але й для організації ворожих атак або дестабілізаційних кампаній. У XXI столітті стало популярним створення так званих «цифрових армій», які організовуються для дестабілізації політичних систем або поширення пропаганди. Вони використовують такі інструменти, як автоматизовані бот-мережі для поширення маніпулятивної інформації, фальшивих новин, шкідливих вірусів або навіть для зриву виборчих процесів, як це було продемонстровано під час втручання у вибори в США у 2016 році» [13, с. 79].

Зростаюча роль соціальних мереж і вищезгаданих інструментів підвищує й загрозу конфліктів між країнами, які можуть використовувати кібератаки для втручання в політичні процеси інших держав. Такі атаки часто не обмежуються тільки віртуальним простором, але можуть мати реальні наслідки на політичні структури країн. Одним із найяскравіших прикладів є конфлікти, де зовнішні актори через інформаційні маніпуляції чи цифрові агресії намагаються впливати на громадську думку, підривати стабільність держави чи сприяти ескалації конфліктів. Це може бути не лише втручання в державні вибори, але й дезінформаційні кампанії, які спонукають до насильницьких дій чи політичної дестабілізації.

Ще один важливий тренд - це зростання «псевдо-активізму», де протестні рухи і політичні кампанії, підтримувані в соціальних мережах, можуть не мати реальної глибини і стійкості в традиційних формах політичної діяльності. Часто протестні рухи онлайн не призводять до реальних змін через те, що їхній характер більше носить емоційний і миттєвий, ніж структурований і організований, що ускладнює досягнення тривалих результатів у політичному процесі. Активність у мережах може бути подібною до «хештегових революцій», де люди висловлюють своє обурення в соціальних мережах, але без подальших реальних дій на вулицях чи в політиці [21].

Враховуючи всі ці фактори, важливим етапом в сучасній політичній кризі є розробка ефективних механізмів контролю за інформаційними потоками, а також пошук оптимальних способів забезпечення цифрової безпеки та захисту від маніпуляцій. Це вимагає активної участі державних органів, міжнародних організацій і технологічних компаній у боротьбі з дезінформацією, забезпеченні прозорості та розвитку критичного мислення серед громадян. Тому у майбутньому важливо створювати стратегії, які б балансували між свободою слова та необхідністю захисту демократії та суспільної безпеки від маніпуляцій і фальшивих наративів.

Таким чином, роль соціальних мереж та медіа у сучасних політичних кризах полягає не лише у впливі на громадську думку чи мобілізацію протестних рухів, але й у формуванні нових викликів для держав, громадянського суспільства і міжнародної спільноти, що потребує комплексних підходів до вирішення питання управління інформаційними потоками та збереження демократичних засад.

2.3. Політична поляризація та її вплив на демократичні процеси.

Політична поляризація є одним із найбільш актуальних феноменів у сучасних демократіях, яка суттєво впливає на їх стабільність та ефективність. Вона виражається у зростанні ідейних та соціальних розколів між різними політичними групами, що супроводжується значним посиленням відмінностей у політичних поглядах, ідеологіях та цінностях. Цей процес зазвичай відображається у розподілі на два основні політичні табори, які часто мають антагоністичні погляди на ключові питання державного управління, економіки та соціальних проблем.

Політична поляризація може бути результатом кількох факторів, таких як зростання соціальної нерівності, економічна нестабільність, зловживання медіа для маніпулювання громадською думкою, а також зміни у політичному ландшафті, які відбуваються через зростання роль нових політичних акторів або радикалізацію традиційних партій. Оскільки сучасні демократичні суспільства покладаються на процеси компромісу та діалогу між різними політичними групами, поляризація може значно ускладнити ці процеси. Це особливо помітно в контексті парламентських або президентських виборів, коли країна поділяється на два табори, кожен із яких вважає інший неприязним або навіть ворогом, що призводить до дестабілізації політичної атмосфери [18].

Вплив політичної поляризації на демократичні процеси є багатограним. По-перше, вона часто призводить до блокування законодавчих ініціатив та складності в прийнятті важливих політичних рішень. У парламентських системах, де більшість визначає можливість прийняття законів, поляризація може призвести до значної фрагментації політичного ландшафту і паралізувати процеси законодавчої діяльності. Негативним наслідком є й зниження рівня довіри громадян до інститутів влади, оскільки суспільство часто сприймає

політичну боротьбу як боротьбу між крайнощами, що не відповідають на реальні потреби населення.

По-друге, поляризація здатна сприяти зростанню популізму, коли радикальні політичні лідери маніпулюють настроями людей, експлуатуючи їхні страхи і негативні емоції, спрямовані проти супротивних таборів. Популістські рухи, використовуючи поляризацію, можуть підірвати демократичні засади, пропонуючи прості рішення на складні соціальні та економічні питання, при цьому ігноруючи важливість діалогу та компромісу між різними політичними силами.

«Крім того, політична поляризація може призвести до соціальних конфліктів, що є небезпечним для соціальної згуртованості та національної єдності. В умовах глибоких розколів між політичними групами можуть виникати відкриті протистояння, акти насильства або політичні репресії. Особливо це стосується країн з ослабленими інститутами правопорядку, де посилена поляризація може вивести політичні розбіжності за межі демократичної боротьби» [14, с.38].

Загалом, політична поляризація має значний вплив на функціонування демократичних інститутів, оскільки вона ускладнює пошук компромісів, затягує процеси прийняття рішень та поглиблює соціальні розколи. Щоб зберегти стабільність демократії, важливо знаходити шляхи для зменшення поляризації, через розвиток політичної культури, де домінуватиме готовність до конструктивного діалогу, а також через підтримку інститутів, які можуть виступати медіаторами між різними політичними таборами.

Одним із важливих факторів, що підсилює політичну поляризацію, є розвиток цифрових медіа та соціальних мереж, які дозволяють формувати «камери ехо» та «інформаційні бульбашки». Завдяки алгоритмам, які відбирають

контент на основі уподобань користувачів, люди часто опиняються в інформаційних середовищах, де їхні погляди не стикаються з альтернативними, а лише посилюються. Це створює ще більше розділення між політичними групами, оскільки кожна група сприймає лише ту інформацію, яка підтримує її переконання, а опонентів часто сприймають як ворогів чи загрози. Наслідком такого явища є не лише поляризація, але й зростаюча недовіра між громадянами, що ускладнює навіть елементарний діалог [17].

Іншим важливим аспектом є вплив глобалізації та міжнародних процесів на поляризацію всередині окремих країн. Політичні рухи, що виникають у різних частинах світу, мають здатність швидко «перехресно» впливати на інші національні контексти, підсилюючи або навпаки пом'якшуючи внутрішні політичні суперечності. Наприклад, популістські рухи в Європі та Америці мають схожі риси і взаємно впливають на одну іншу, посилюючи ідеологічні розколи. Міжнародна політична напруга, санкції, геополітичні конфлікти також сприяють підвищенню внутрішньої поляризації, оскільки питання зовнішньої політики стають важливими елементами внутрішнього політичного суперництва.

З іншого боку, поляризація може мати й певні конструктивні ефекти, якщо її правильно зрозуміти та правильно спрямувати. У демократичних системах конкуренція між політичними силами, навіть якщо вона спричинена поляризацією, може стимулювати більш динамічну політичну дебат та інновації в політиці. Справжня проблема полягає не в самій поляризації, а в тому, як вона керується та якими інститутами вона посилюється чи зменшується. Тому демократичні системи, які зберігають ефективні механізми контролю та взаємодії між політичними силами, можуть продовжувати бути стабільними навіть при наявності значних ідейних розбіжностей.

Цікавою є також роль молоді в умовах політичної поляризації. З одного боку, молодші покоління, завдяки своєму активному використанню технологій,

можуть відігравати роль посередників між традиційними політичними таборами, оскільки часто мають більш прогресивні та відкриті погляди. Водночас, політична поляризація може призвести до радикалізації молоді, особливо в умовах економічної невизначеності або соціальної несправедливості. Вони можуть ставати однією з найбільш активних груп у протестах, мобілізаціях або навіть підтримці екстремістських поглядів, що додатково ускладнює національну політичну ситуацію [10].

Враховуючи ці нові аспекти, важливо зазначити, що хоча політична поляризація створює серйозні виклики для демократичних систем, у правильних умовах вона може також стимулювати інновації в політиці, взаємодії між громадянами та навіть сприяти створенню нових політичних рухів, які зрештою можуть покращити стан демократії. Водночас для цього необхідні зміни в політичній культурі, де диференціація думок не призводить до взаємної ворожнечі, а стимулює здорову конкуренцію та пошук компромісів на благо суспільства.

РОЗДІЛ 3. Визначення ролі політичних криз у розвитку демократії: сучасні виклики та можливості

Політичні кризи є невід'ємною частиною демократичних процесів, адже вони мають значний вплив на функціонування політичних інститутів, а також на громадську думку. Роль таких криз у розвитку демократії є багатогранною і складною, оскільки вони можуть як підірвати демократичні основи, так і стимулювати їх оновлення та зміцнення. Важливо зазначити, що політичні кризи в демократичних країнах виникають у відповідь на внутрішні або зовнішні фактори, які викликають серйозні потрясіння, які ставлять під питання стабільність інститутів та політичну легітимність урядів.

Сучасні політичні кризи, що зумовлені не лише економічними або соціальними проблемами, але й новими викликами, такими як зміна політичних парадигм, соціальні рухи, технологічні інновації, та глобальні потрясіння, створюють нові умови для розвитку демократії. Одним із основних аспектів є те, як ці кризи можуть сприяти зміцненню демократичних інститутів або, навпаки, призводити до їх дестабілізації.

Перш за все, політичні кризи можуть мати руйнівний вплив на демократичні процеси, адже вони часто підривають довіру громадян до державних інститутів. Коли політичні еліти не здатні адекватно реагувати на кризу, виникає відчуття безсиливих і корумпованих владних структур, що може призвести до розчарування в політичних процесах, протестних рухів та зростання популістських настроїв. В результаті, у деяких випадках кризові ситуації можуть призводити до авторитарних зрушень, коли для виходу з кризи обираються негнучкі методи, що обмежують основні громадянські права та свободи.

Незважаючи на це, політичні кризи можуть також стати каталізатором для реформ і демократичних змін. Наприклад, у випадку, коли демократичні

інститути виявляються неефективними, і громадськість вимагає змін, криза може стимулювати радикальні реформи, орієнтовані на оновлення політичної системи. Такі процеси можуть передбачати як перезавантаження політичних інститутів, так і зміцнення демократичного контролю через інституційні механізми, зокрема посилення ролі судової влади та омбудсменів, створення механізмів прямої демократії, наприклад, референдумів чи громадських слухань, що дозволяють громадянам мати більш безпосередній вплив на політичні процеси [16].

Іншим важливим аспектом є те, як політичні кризи можуть сприяти посиленню політичної мобілізації та активності громадян. У моменти нестабільності, коли суспільство переживає втрату довіри до традиційних політичних еліт, часто зростає інтерес до нових політичних рухів та ініціатив, орієнтованих на соціальну справедливість, боротьбу з корупцією та захист прав людини. Такі рухи можуть не тільки заповнити вакуум, який утворюється внаслідок кризи, але й стати джерелом нових політичних ідей і практик, що зрештою можуть призвести до вдосконалення демократичних процесів.

Сучасні виклики, з якими стикаються демократичні системи в період політичних криз, зокрема глобалізація, швидкий розвиток технологій і зростання інформаційних маніпуляцій, роблять політичні кризи ще більш складними для управління. Глобалізація, зокрема, змушує національні уряди вирішувати питання, які часто виходять за межі їхньої юрисдикції, створюючи конфлікти між національними інтересами та глобальними викликами. У свою чергу, технологічні зміни, особливо у сфері цифрових медіа, сприяють радикалізації поглядів, розширенню можливостей для маніпулювання громадською думкою та інформаційних атак на політичні інститути.

«З іншого боку, сучасні медіа та соціальні платформи дають можливість громадянам більш активно брати участь у політичному житті, висловлюючи свої погляди, організовувати протестні рухи та взаємодіяти з політиками на нових

рівнях. Це створює нові можливості для розвитку демократії, адже підвищена політична свідомість громадян може вести до значних змін у політичних процесах, зокрема до посилення контролю за діями урядів та забезпечення більшої прозорості політичних процесів» [5, с.36].

Таким чином, політичні кризи є важливим елементом розвитку демократії, який, залежно від того, як вони управляються, може як підірвати, так і зміцнювати демократичні інститути. В умовах глобалізації, технологічних інновацій та зростання соціальних рухів, політичні кризи стають важливими факторами, які сприяють розвитку нових можливостей для демократичних процесів. Важливо, щоб демократичні країни мали ефективні механізми для подолання таких криз, адже саме через кризу може проявитися справжня сила демократичної системи та її здатність до адаптації в умовах змін.

Одним з важливих аспектів, який варто розглянути в контексті політичних криз і їх впливу на демократію, є взаємодія між традиційними політичними інститутами та новими суспільними рухами, що виникають у відповідь на ці кризи. У багатьох випадках політичні кризи можуть призвести до трансформації політичного ландшафту, де традиційні партії, які не змогли відповісти на виклики сучасності, втрачають підтримку, а нові політичні рухи набирають популярності. Це особливо помітно в контексті таких криз, як економічні катастрофи або корупційні скандали, коли громадяни починають шукати нові альтернативи.

Такі нові рухи можуть бути як прогресивними, спрямованими на просування демократичних цінностей, прав людини і соціальної справедливості, так і популістськими, що використовують кризу для мобілізації підтримки через емоційні аргументи і обіцянки простих рішень складних проблем. Зростання популізму в багатьох демократіях, зокрема в Європі та США, стало відповіддю на тривалу економічну нестабільність і відчуття занедбаності певних соціальних груп, що стало одним з результатів політичних криз.

Крім того, варто відзначити, як політичні кризи сприяють посиленню ролі громадянського суспільства. У моменти політичної невизначеності та руйнації довіри до політичних інститутів, громадяни часто шукають нові форми колективної участі у політичних процесах. Активізація громадянських ініціатив, волонтерських рухів, правозахисних організацій, а також розвиток соціальних мереж надають можливість мобілізувати громадську думку та вести боротьбу за демократичні права та свободи. У таких умовах навіть парламентські системи, які часто не здатні швидко реагувати на кризові ситуації, можуть отримувати важливу підтримку з боку цивільного суспільства для прийняття необхідних реформ [31].

Також важливо зазначити, що в умовах політичних криз зростає значення міжнародної підтримки і солідарності, особливо в глобалізованому світі. Міжнародні організації, такі як ООН, ЄС або міжнародні правозахисні організації, можуть відігравати важливу роль у підтримці демократичних процесів, надаючи допомогу в подоланні кризи, сприяючи мирним переговорам або надаючи технічну допомогу в організації виборів і зміцненні інститутів правової держави. Однак, варто зазначити, що зовнішнє втручання в політичні кризи може мати як позитивний, так і негативний ефект. Іноді така допомога сприймається як посягання на суверенітет країни, що може лише загострити ситуацію.

Особливо актуальною стає роль технологій і цифрових платформ у політичних кризах. Вони не тільки змінюють спосіб комунікації між громадянами та політиками, але й створюють нові можливості для маніпулювання інформацією. У випадку політичних криз, коли суспільство вразливе і незадоволене, соціальні мережі часто стають ареною для боротьби за політичний вплив, де замість аргументованих дебатів часто переважають спрощені наративи і пропагандистські кампанії. Це посилює поляризацію,

роблячи складні питання ще більш складними, а компроміси - ще більш важкодоступними.

Незважаючи на це, політичні кризи можуть слугувати й можливостями для розвитку демократичного процесу. В умовах інституційної та політичної деградації може виникнути необхідність в оновленні політичних структур і прийнятті більш прогресивних реформ, орієнтованих на підвищення прозорості уряду, боротьбу з корупцією та забезпечення реального громадського контролю. Це може призвести до створення нових механізмів демократії, які враховують нові виклики глобалізованого світу, таких як зміна клімату, технологічний розвиток і соціальна справедливість [7].

Загалом, політичні кризи є двосічним мечем для демократії. Вони можуть або сприяти її розвитку через оновлення інститутів і підвищення громадянської активності, або призводити до її занепаду через руйнацію політичної стабільності та посилення авторитарних тенденцій. Важливо, щоб демократичні суспільства мали стратегії для подолання криз, що враховують як внутрішні соціально-економічні виклики, так і глобальні процеси, що формують сучасний політичний ландшафт.

ВИСНОВКИ

Роль політичних криз у розвитку демократії є складною та багатогранною, адже ці явища можуть як сприяти, так і заважати зміцненню демократичних інститутів. В історичному контексті політичні кризи часто ставали каталізаторами політичних змін, штовхаючи до реформ і оновлення інститутів. Проте, одночасно вони могли призводити до значних соціальних і політичних потрясінь, які часто мали руйнівні наслідки для демократичних процесів, зокрема в умовах неефективного управління чи слабкості політичних еліт.

У сучасних умовах політичні кризи набувають нових форм і масштабу завдяки глобалізації, швидкому розвитку інформаційних технологій та нових форм комунікації. Кризи в демократичних країнах часто спричиняються не лише внутрішніми соціально-економічними проблемами, а й зовнішніми факторами, такими як глобальні економічні шоки, геополітичні конфлікти або пандемії. Крім того, технології та соціальні медіа відіграють важливу роль у поширенні інформації та мобілізації суспільства, але вони також можуть сприяти маніпуляціям і політичній поляризації, що додає складнощів у боротьбу з кризами.

Історично політичні кризи, хоча й створюють серйозні загрози для демократії, часто призводять до значних структурних змін. Зокрема, в умовах політичної нестабільності з'являються нові політичні рухи, які можуть стати важливими агентами змін, пропонуючи альтернативи традиційним партіям і формуючи нові політичні ідеї. Такі зміни можуть відкрити нові можливості для розвитку демократії через зростання громадянської активності, посилення ролі громадянського суспільства та більшу відкритість до громадських ініціатив.

Однак, сучасні виклики, зокрема політична поляризація, зростання популізму та економічні нерівності, створюють нові труднощі для

демократичних систем. У таких умовах політичні кризи можуть призвести до посилення авторитарних тенденцій, що підриває основи демократичного правління. Тому важливою задачею для демократичних країн є не лише ефективно реагування на кризи, але й побудова таких механізмів, які б дозволяли не допустити втрати демократичних цінностей навіть у найскладніші періоди.

Один із ключових моментів у подоланні політичних криз полягає в адаптації демократичних інститутів до нових реалій. Сучасні демократії повинні мати механізми швидкого реагування на кризові ситуації, забезпечувати прозорість і підзвітність політичних рішень, а також стимулювати конструктивну політичну конкуренцію. Для цього необхідно посилювати інститути, що забезпечують незалежність судової влади, боротьбу з корупцією, а також сприяти розвитку громадянської освіти та політичної культури, що дозволить громадянам ефективно брати участь у демократичних процесах.

Важливою можливістю, що з'являється під час політичних криз, є здатність суспільства самовідновлюватися через підвищення рівня громадянської свідомості, розширення участі громадян у політичних процесах та посилення контролю за діями влади. Таким чином, політичні кризи можуть стати не тільки загрозою для демократичних інститутів, але й важливою можливістю для їх трансформації і вдосконалення.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що політичні кризи є неоднозначним фактором для розвитку демократії. Вони мають як руйнівний, так і конструктивний потенціал, в залежності від того, як ці кризи управляються. Якщо демократичні інститути здатні адаптуватися та реагувати на виклики часу, кризові періоди можуть стати етапами важливих змін і вдосконалення політичної системи. У протилежному випадку політичні кризи можуть призвести до зниження довіри до демократичних інститутів, посилення соціальної напруги та навіть до зворотного процесу - повернення до авторитарних форм правління. У

зв'язку з цим, ключовим завданням для демократичних держав є розробка ефективних механізмів подолання політичних криз, що дозволяють зберігати демократичні цінності та забезпечувати стабільність політичної системи.

Одним із важливих моментів, який слід враховувати в контексті політичних криз, є роль міжнародної спільноти у підтримці демократичних процесів. Під час кризових ситуацій міжнародні організації, такі як ООН, Європейський Союз або інші регіональні структури, можуть допомогти стабілізувати ситуацію, надаючи дипломатичну, економічну та гуманітарну підтримку. Крім того, такі організації можуть виступати гарантом проведення демократичних реформ та сприяти налагодженню механізмів врегулювання конфліктів. Водночас зовнішнє втручання повинно бути уважним до національних інтересів і суверенітету, аби уникнути протистоянь або посилення кризи.

Також важливо зазначити, що розвиток технологій, зокрема цифрових платформ, надає нові можливості для демократії під час криз. Однак це водночас створює нові виклики, оскільки соціальні мережі і онлайн-платформи можуть бути використані для дезінформації, маніпуляцій або радикалізації. Тому необхідно розробляти нові стратегії управління інформаційними потоками, забезпечення прозорості та захисту від шкідливих впливів, зберігаючи при цьому свободу вираження думок.

Загалом, політичні кризи, хоча й викликають серйозні проблеми для демократичних держав, водночас є стимулом для адаптації і вдосконалення політичних інститутів, що дозволяє демократіям залишатися стійкими і динамічними в умовах змінного глобального середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балакірева О.М. Демократичні цінності в українському суспільстві. Український соціум. 2023. № 3 (20). С. 7–25.
2. Беликанич В. Сучасний стан наукового вивчення електорально-географічних процесів у країнах центральної Європи (на прикладі республіки Польщі). Регіональні студії. № 37. 2024. С. 36–40.
3. Герасименко Я. Пропалестинські протести охопили університети США, затримано сотні людей, скасовують випускні. Hromadske. URL: <https://hromadske.ua/posts/polski-mitniki-ogolosili-sho-do-krayini-timchasovo-ne-zmozhut-vyizhdzhati-vantazhivki-z-ukrayini-chomu>
4. Гончарук-Чолач Т. В. Іntenції дослідження соціальної нерівності та стратифікації від античності до сьогодення. «Гілея: науковий вісник». Збірник наукових праць, К., 2020. Вип. 157 (№ 6). С. 35-41.
5. Гончарук-Чолач Т. В., Джугла Н. В., Чигур Р. Ю. Аналітичний екскурс в методичні теорії демократії. Науковий огляд. № 1 (64). 2020. С. 10-20
6. Гончарук-Чолач Т. Засоби масової інформації в політичному житті суспільства. К.: Ліра-К, 2020. 254 с.
7. Гончарук-Чолач Т., Джугла Н. Теорія та практика політичної пропаганди. Підручник. К.: Ліра-К, 2020. 260 с.
8. Довгань К. Протести через закон про «іноагентів»: як Грузія може стати новою Білоруссю і чим це загрожує. 24 канал. URL: https://24tv.ua/protesti-gruziyi-2024-prichina-chomu-lyudi-viyshli-vulitsi-cherez_n2537399
9. Загрози та виклики демократії у воєнний час: думки експертів. UPLAN (Ukrainian Public Law and Administration Network). 2022. URL: <https://uplan.org.ua/news/zahrozy-ta-vyklyky-demokratii-u-voiennyichas-dumky-ekspertiv>

10. Кампо В. Доктрина європейських спільних демократичних цінностей професора Л. Юзькова: історія і сучасність. Вісник Конституційного Суду України. 2018. №3. С. 220-235
11. Кисельова В., Українець О. Єврореформування України: цінності мають значення. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії». URL: <https://salo.li/d465B43>
12. Куницький М.П. Виклики і перспективи розвитку сучасної демократії. Науковий журнал «Політикус». 2021. С. 37-40.
13. Латигіна Н. А Сучасні тенденції розвитку демократії в світовому політичному просторі. Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Вип 42. 2024. С. 240- 251
14. Максак В. І. Демократія в Україні: виклики, цінності та перспективи розвитку. Актуальні проблеми у сфері публічного управління. Випуск 39. 2024. С. 203-208
15. Маловічко Я. В. Демократизація як глобальний процес: сучасні виклики та перспективи. Democratization as a global process: modern challenges and prospects: дипломна робота бакалавра. Одеса, 2020. 79 с.
16. Матвієнків, С., & Кирничний, С. Мас-медіа України в контексті політичних трансформацій суспільства. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2024. № 16. С. 34–41
17. Мельников В. В. Проблеми структурування громадянського суспільства в контексті сучасних викликів міжнародному порядку. International scientific conference (Uzhhorod, Ukraine April 16–17, 2024). URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-412-2-61>

18. Позняковська Н. Основні сучасні концепції громадянського суспільства: Історичний ракурс. Bulletin National University of Water and Environmental Engineering. 2023. № 1(101), С. 144–152

19. Резнік О. Підтримка демократії в Україні під час війни. URL: <https://dif.org.ua/article/pidtrimkademokratii-v-ukraini-pid-chas-viyni>

20. Романенко О.В. Демократичні цінності як основа діалогу цивілізацій в глобалізованому світі. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». 2020. Випуск 155. С. 88-91

21. Руднева А. О., Мальована Ю. Г. Виклики демократії у 2024 році: основні тенденції та перспективи. Політичне життя. № 2. 2024. С. 57-69

22. Симончук О. Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: концептуальні та емпіричні пошуки. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. №1. 2024. С. 26–62,

23. Форум у Давосі 2024 розпочинає роботу. Головні теми, учасники та чого чекати Україні. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/forum-davosi-2024-rozpochinae-robotu-golovni-1705096868.html>

24. Шевченко Л. Чи заборонять TikTok у США та Україні: в яких країнах це вже зробили й чому. 24 канал. URL: https://24tv.ua/blokuvannya-tiktok-ukrayini-ssha-mozhut-zaboroniti-koli-shho_n2540375

25. Щербак І. Демократичні цінності населення України: структурата фактори формування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. 2023. 1(8). С. 66-71

26. Як зберегти демократію в Україні під час війни? Думки політиків і громадських експертів. Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ - об'єднання

провідних організацій для впровадження реформ в Україні. URL: <http://surl.li/numvp>

27. Democracy Teetering in African Countries Once Ruled by France. The New York Times. URL: https://www.nytimes.com/2024/03/22/world/africa/democracy-senegal-africa-france.html?unlocked_article_code=1.ek0.Zg5E.LrhKM3hru4Xv&smid=url-share

28. South Korea's Yoon, Biden call for defending elections against fake news. NikkeiAsia. URL: <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/South-Korea-s-Yoon-Biden-call-for-defending-elections-against-fake-news>

29. Swenson A., Chan K. Election disinformation takes a big leap with AI being used to deceive worldwide. The Associated Press. URL: <https://apnews.com/article/artificial-intelligence-elections-disinformationchatgptbc283e7426402f0b4baa7df280>.

30. Wheeler B. Could artificial intelligence benefit democracy? BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-68627916>

31. Wiktorska-Święcka A. Homo democraticus: o wartościach etycznych we współczesnej edukacji politycznej. Wartości społeczne w służbie publicznej / pod red. L. Dzie-więcka-Bokun, J. Kędzior. Toruń: Wydawnictwo Adam Mar-szałek, 2019.S.168-188.